

GÖÇ, ÇALIŞMA HAYATI VE TOPLUMSAL CİNSİYET: KARŞILAŞTIRMALI PERSPEKTİFTEN HOPA'DA YERLİ VE KAYITDIŞI KADIN İŞGÜCÜ

Kerem ÖZBEY*

ÖZ

Bu çalışma, uluslararası göç sürecini toplumsal cinsiyet perspektifinden ele almakta ve bu sürecin bir parçasını oluşturan göçmen kadın işgücü ile ev sahibi toplumda yer alan kadın işçilerin göç sonrası çalışma hayatındaki konumlarını ve örgütlenme biçimlerini karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, bu çalışmada, Gürcistan'dan Hopa'ya çalışma amacıyla göç eden 16 Gürcü kadın işçi ve Hopa'da yaşayan 6 Türk kadın olmak üzere, toplamda 22 kişi ile nitel araştırma yöntemi kapsamında derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde, yerli ve kayıtdışı kadın işgücünün, çalışma koşulları, ücret düzeyleri, sahip olunan vasıflar ve farklı iş kolları gibi sosyolojik dinamikler açısından farklılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, İşgücü Piyasası, Yerli ve Kayıtdışı, Kadın İşgücü, Hopa.

ABSTRACT

This study examines the international migration process from a gender perspective and aims to compare the positions and organizational forms in the post-migration working life of women workers in the host society and migrant women labor force, which constitute a part of this process. In accordance with this purpose, in this study, in-depth interviews were conducted within the qualitative research methodology with a total of 22 people, including 16 Georgian women workers migrating to study Hopa from Georgia and 6 Turkish women living in Hopa. At negotiations, domestic and unregistered women labor force have reached the conclusion that they differ in terms of sociological dynamics such as working conditions, wage levels, possessed qualities and different business lines.

Keywords: International Migration, Labor Force Market, Domestic and Unregistered, Women Labor Force, Hopa.

* Yrd. Doç. Dr., Artvin Çoruh Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı, ARTVİN, ORCID: 0000-0001-8824-359X, ozbeykerem@hotmail.com.

Günümüz küreselleşme koşullarının ortaya çıkardığı ana meseleler arasında göç olgusu en öncelikli konuların başında gelmektedir. Geçmişten günümüze dek süregelen göçler, günümüzde farklı boyutlarda, değişik şekil ve ölçeklerde ve farklı dinamiklerle şekillenmekte ve görünür hale gelmektedir. Öyle ki, modern dünyada göç hareketlerini analiz eden Stephen Castles ve Mark J. Miller (2008), günümüz dünyasını, “göçler çağı” olarak tanımlamaktadırlar.

1990’lı yılların başından bu yana Sovyet coğrafyasından Türkiye’ye çok çeşitli nedenlerle göç hareketleri yapılmaktadır. Bu göçlerin temel özelliklerinden birisi de, toplumsal cinsiyet kimliklerine dayalı farklılaşmanın somut bir şekilde görünür olmasıdır. Göçmen kadınlar, yeni göç hareketlerinin merkezi aktörleri olarak ön plana çıkmaktadırlar. Göçmen kadın işgücünün işgücü piyasasına dâhil olmasıyla birlikte, Türkiye’de çalışma hayatı çokkatmanlı, çok-kimlikli ve çoğulcu bir yapıya bürünmüştür. İşgücü piyasasının yapısında meydana gelen değişimi, özellikle göç sonrası çalışma hayatında gözlemlemek mümkündür.

Göç sonrası sürecin temel özelliği, çalışma hayatının toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri üzerine kurulu bir yapıda olması ve işgücü piyasasında göçmen kadınların ev sahibi toplumun çalışanları karşısında ikincil pozisyonda yer alıyor olmalarıdır. Bu bağlamda, göç sonrası çalışma hayatında, yerli kadın işgücü karşısında göçmen kadın işgücünün nerede yer aldığı, statüsünün ne olduğu ve ne şekilde örgütlendiği, bu çalışmanın temel sorunsalını oluşturmaktadır. Yerli kadın işgücü karşısında göçmen kadın işgücü nerede yer almaktadır? İşgücü piyasasında göçmen kadın işgücünün konumu ne düzeydedir? Yerli ve göçmen kadın işgücü hangi sosyolojik dinamikler temelinde farklılaşmaktadır? Bu çalışma, yerli ve göçmen kadın işgücünü karşılaştırmalı bir şekilde analiz etmek amacıyla söz konusu sorulara yanıt aramaktadır.

1. Göç ve Çalışma

Çalışma ediminin temel kavramlarından birini oluşturan göç, insanların sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, psikolojik, ekolojik vb. nedenlerle buldukları yerden başka bir yere gerçekleştirdikleri bir nüfus hareketidir. Yusuf Adıgüzel’e göre, “insanlar, bireysel veya kitlesel bir biçimde, zorunlu veya gönüllü olarak, yaşadıkları yerin idari sınırından ayrılarak, başka bir idari sınırdaki yerleşim yerine, çeşitli sosyal sonuçlar doğuracak biçimde göç etmektedir. Göç, insanların sosyal, ekonomik, siyasi veya doğal nedenlerden dolayı coğrafi olarak yer değiştirmesi biçiminde tanımlanabilir” (2016: 1). Bireysel ya da kitlesel, zorunlu ya da gönüllü, geçici ya da sürekli olan göç olgusu, aynı zamanda iç olduğu kadar dış (uluslararası) göç şeklinde de varlığını sürdürmektedir.

Günümüzde göçler giderek uluslararasılaşmakta ve küreselleşmektedir. Castles ve Miller’a göre, “göç çağının ayırıcı özelliği uluslararası göçün küresel bir nitelik kazanmasıdır. Öyle ki, gittikçe daha fazla ülkeyi ve bölge-

yi etkilemektedir ve bütün dünyayı etkileyen karmaşık süreçlerle birbirine bağlıdır” (2008: 405). Uluslararası göçlerin küreselleşmesinin somut yansımalarından biri de, işgücü piyasalarının çok çeşitli göçmen işçileri bünyesinde barındırmasıdır. Bu anlamda, göç ve çalışma edimi arasında güçlü bağlar bulunmaktadır.

Çalışma, çok yönlü bir kavramdır; psikolojik, sosyolojik, siyasi, hukuki ve ekonomik yönleri bulunmaktadır. Ekonomik anlamda, üretme veya ticari bir etkinlik olarak gelir elde etmek için yapılırken; psikolojik anlamda tatmin kaynağı, sosyolojik olarak bir ilişki türü, hukuki olarak bir sözleşme biçimi ve siyasi olarak bir tabakalaşma kaynağı olabilmektedir. Bireyler, çalışma yolu ile toplumla daha yakından ve derinlemesine bağlar kurmaktadır. Bu durum, toplumsal bütünleşme ve dayanışma konusunda farklılıkları anlamlı kılan bir iş bölümü sağlamakta ve çalışmanın sosyolojik yönünü izah edebilmemize olanak sağlamaktadır. Çalışma, emek harcanan ve üretime katkı sağlayan bir süreçtir. İşbölümünü gerektirmekte ve farklı işlerin, görevlerin farklı zamanlarda gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır (Güldiken 2015: 5-6). Ekonomik faaliyetler bireylerin yaşamlarında önemli rol oynamaktadır. Bireylerin çalışma yaşamında gerçekleştirdikleri ekonomik faaliyetler, üyesi olduğu toplumun sınıfsal yapısı içindeki konumlarını belirlemektedir. Bu olgu göçmenler için de geçerlidir. Göçmenlerin işgücü piyasasındaki konumu göç ettiği toplumdaki konumunu açıklayan önemli bir göstergedir (Ciğerci 2012: 110).

Çalışma amacıyla gerçekleştirilen göçler, esasında işgücü göçleri olarak tezahür etmektedir. David Bartram, Maritsa V. Poros ve Pierre Monforte'ye göre, “geleneksel anlamda işgücü göçü işçilerin, zengin ülkelerdeki yerlilerin istemediği düşük nitelikli, düşük maaşlı işleri yapmak için fakir ülkelere zengin ülkelere yaptığı hareketi içermektedir” (2017: 197-198). Zira sınır aşırı insan hareketleri çok eski dönemlerden beri devletleri ve toplumları şekillendirirken, son yıllardaki insan hareketlerinin ayırt edici özellikleri onların küresel kapsamı, yerel ve uluslararası politikadaki merkezियeti, muazzam ekonomik, sosyal sonuçlarıdır (Castles vd. 2008: 5).

Türkiye, düzensiz göç akımlarıyla, çoğunlukla, Asya, Avrupa ve Afrika arasında kalan coğrafi konumunun etkisiyle, hem transit hem de hedef ülke olarak karşılaşmaktadır. Bu düzensiz göç akımları daha çok transit göçmenleri, kaçak işçileri, sığınmacıları ve mültecileri kapsamaktadır. Son on yılda, Türkiye'nin karşılaştığı göç akımlarının büyük bir kısmı İran, Irak, Afganistan, Pakistan ve Bangladeş'ten gerçekleşse de, Moldova, Romanya, Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan gibi ülkelere de önemli sayıda gelenler olmuştur. Yukarıda bahsedilen ilk gruptan gelen göçmenler, çoğu zaman Türkiye'yi transit ülke olarak kullanmakta yani Avrupa'ya ya da başka gelişmiş ülkelere göç etmek için Türkiye'de geçici olarak kalmaktadırlar. İkinci gruptakiler ise Türkiye'de bir süreliğine kaçak işçi olarak çalışmak niyetiyle gelenlerden oluşmaktadır (İçduygu 2004: 9).

Türkiye’de son yıllarda meydana gelen sosyal değişimin en belirleyici göstergesi, ülkeye yönelen yabancı işçi göçüdür. Türkiye’ye yabancı göçmen işçi sayısının bir milyona yaklaştığını tahmin eden kaynaklar olmakla beraber, işgücü piyasasında yasa dışı yollarla çalışan göçmenlerin bir milyondan fazla olduğunu tahmin etmek zor değildir (Dedeoğlu vd. 2011: 6).

Kayıtdışı ya da yasadışı göç, hedef ülkedeki devlet tarafından resmi olarak izin verilmemiş göçtür; ülkeye gizlice girmek veya vizede belirtilen kalış izni süresini aşmak veya vizenin yasal olarak izin vermediği aktivitelerde bulunmak ile meydana gelmektedir (Bartram vd. 2017: 309). Türkiye’de çalışma amaçlı ikamet eden göçmenler, yasal çalışma izni kapsamında yer alan ufak bir azınlığın yanında çalışma izninden yoksun olarak kaçak çalışan büyük bir çoğunluktan oluşmaktadır (Toksöz vd. 2011: 158).

2. Toplumsal Cinsiyet Ekseninde Yerli ve Kayıtdışı Kadın İşgücü

Cinsiyet bireyin biyolojik kimliğine işaret ederken, toplumsal cinsiyet erkeklik ve kadınlık olgularının toplumsal ve kültürel açıdan nasıl üretildiğine vurgu yapmaktadır. Toplumsal cinsiyet, toplumun erkek ve kadından statü ve rollerine bağlı olarak nasıl davranmaları gerektiğini içeren bir boyuta sahiptir. Bireyin toplumsal cinsiyet kimliği, toplumsallaşma süreci içinde şekillenmektedir.

Toplumsal cinsiyet ilişkileri ekseninde göç olgusuna odaklanıldığında, göçün kadınlaşması sürecinin belirgin bir biçimde deneyimlendiği görülmektedir. Genellikle göç, erkeklerin belirlediği, şekillendirdiği ve gerçekleştirdiği bir süreç olarak anlaşılırken, kadınlar bu sürecin nesnelere olarak görülmüşlerdir. Ancak günümüzde artık kadınlar da erkekler kadar göç sürecinde bir özne haline gelmeye başlamış ve göç giderek kadınlaşmıştır. Göçün kadınlaşmasını Türkiye’nin yeni göçmenleri olan eski Sovyet coğrafyasının insanlarında da görmek mümkündür. 20. yüzyılın sonlarında bağımsızlığını elde etmiş ülkeler, sosyalist sistemden serbest piyasa ekonomisine geçişte ciddi ekonomik problemlerle karşılaşmışlar, bu karşılaşma çok sayıda göçmenin başka ülkelere çalışmak amacıyla göçünü kaçınılmaz kılmıştır. Göçün hedef ülkeleri arasında Türkiye gelmektedir. Çünkü Türkiye, söz konusu ülkelerin bir kısmına sınırdaş olurken, diğer bir kısmına da oldukça yakın olması, vize kolaylığı, ekonomik kazanç elde etme açısından önemli bir kaynak v.b. olarak görülmeye başlanmış ve bu yeni dönemde gelen göçmenlerle birlikte Türkiye’nin göç haritasında birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Bu değişikliklerden hareketle Türkiye, sözü edilen coğrafya temelinde kadın göçlerine daha fazla muhatap kalmıştır.

Kadınlar için çalışma kavramı onların kendi kişisel hikâyelerinde önemlidir. Kadın işçilerin deneyimlerinde çalışmak farklı noktalara denk geliyor olsa dahi bu kavramın onlara hissettirdikleri konusunda ortaklaşmaktadır. Kadınlar açısından ücretli bir işte çalışmak özgüven veren ve kendi ayakları üzerinde durabilme şansını yaratan bir gerçekliktir. İster çocuk yaşta çalışmaya başlamış olsun ister yeni deneyimlediği bir şey olsun

kadınlar için çalışıyor olmak var olduklarını göstermenin, toplumsal hayattaki görünmezliklerini kırmanın farklı bir yoludur. Ekonomik olarak erkekten bağımsız olmak, çalışma koşullarının kötü ve çalışma saatlerinin uzun olduğu işlerdeki kadın işçiler açısından koşulların zorluğuna rağmen bir özgüven kaynağıdır. Ailelerin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar ve geçim şartlarının zorlaşması kadınların emek piyasasına girişlerinde önemli etkenlerdendir (Özer 2017: 1406).

Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, kadınların haklarının genişletilebilmesi, karar verme düzeylerinin artırılabilmesi, yoksulluğun azaltılabilmesi için ücretli iş katılımı anahtar konumdur. Ancak ücretli iş katılımının kadın yararına etkilerinin ortaya çıkabilmesi ile sahip olunan işin niteliği arasında yakın ilişki vardır. Türkiye’de kadınların istihdama katılımları sınırlıdır ve aynı zamanda da katılanlar açısından düzensiz ve korunmasız istihdam biçimleri ağır basmaktadır. Günümüzde küreselleşme, ihracata dayalı endüstrileşmeye geçiş ve endüstrilerin gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yerleştirilmesi enformel istihdamın artmasına yol açmakta, ucuz ve esnek işgücü olarak da çoğu zaman kadınları tercih etmektedir (Çelik vd. 2016: 66).

Düzensiz göç varış-ülke ekonomilerinin ucuz emek ihtiyacını karşılar. Bu noktada iki olasılık vardır: düzensiz göçmenler ya varış-ülke vatandaşlarının çalışmakta pek de gönüllü olmadıkları işlerde alışılmıştan daha ucuza ve daha kötü çalışma koşullarında istihdam edilirler - ki bu durumda aksi takdirde görülmeyecek bir işi yaptıkları için net pozitif bir etkiden söz edebiliriz ya da yerli ucuz emeğin halihazırda kullanıldığı sektörlerde vatandaşlara ve yasal göçmenlere rakip olurlar. Bu ikinci durum, genelde üzerinde durulan, düzensiz göçün işgücü pazarına olumsuz etkisi olarak adlandırılan ve genel olarak göçe dair algıların tutucu kimlik politikalarıyla çakıştığı yerdir (Atasü-Topçuoğlu 2012: 508). Türkiye’de düzensiz göçün artmaya başladığı 1980’li yılların sonu, aynı zamanda Sovyetler Birliği’nin dağılma sürecine denk gelmektedir. Bu nedenle, bu süreç Türkiye’ye yönelik kadın göçünün belirginleşerek gelişmesinde önemli bir dönüm noktası olmuştur (Demirdizen, 2013: 329). Kadın göçünün en belirgin olarak gözlemlendiği ülkeler arasında eski sosyalist ülkelerin yer alması özellikle dikkat çekmektedir. Sosyalist ülkelerin piyasa ekonomisine hızlı ve kurlsız geçişleri çok yönlü etki yapmıştır. Bu ülkelerde sosyalist düzende yaşamaya alışmış olan sıradan bireyler piyasa ekonomisine yabancıydı, bu nedenle onların piyasanın kurallarına uyum göstermeleri oldukça güç olmuştur. Bireylerin işsizlikle, güvencesiz bir ortamda, sağlık, eğitim, konut, çocuk yuvası ve diğer refah kurumlarının desteği olmadan, tek başına baş edebilmeleri mümkün olamamış ve yoksullaşma gözle algılanabilir hale gelmiştir (Erder 2011: 197).

Göç yollarına düşen kadınların 90’lı yıllardan itibaren Türkiye’ye bavul ticaretiyle başlayan rotalarına günümüzde kayıtdışı sektörlerde ucuz işgücü olarak ve eğlence sektöründe çalışmak için devam ettikleri görülmektedir. Kadın hem çalışma hayatında hem de sosyal hayatta, göçmen ve kadın ol-

manın getirdiği güçlülere göğüs germektedirler (İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı 2015: 12). Bu bağlamda, Türkiye’de düzensiz göçmenlerin çalıştığı ev işleri, tekstil ve eğlence/fufluş gibi sektörler göz önüne alındığında, kadın göçmen sayısının dünyada olduğu gibi Türkiye’de de artış gösterdiğini söylemek pek de abartı sayılmaz (İçduygu 2004: 11).

Göç sonrası çalışma hayatında giderek belirgin hale gelmeye başlayan ikili bir ekonomik örgütlenme biçimi oluşmaktadır. Bu ikili ekonomik örgütlenmenin bir ayağını ev sahibi toplumun üyeleri olan yerli işçiler oluştururken, diğer bir ayağını ise çalışmak amacıyla göç eden göçmen işçiler oluşturmaktadır. Bu çalışma özelinde düşündüğümüzde, genelde eski SSCB coğrafyasından, özelde ise Gürcistan’dan Türkiye’ye yönelik göçlerle birlikte, Hopa’daki işgücü piyasası, yerli işçiler (Hopalı olan ya da uzun bir süredir Hopa’da ikamet edip çalışan) ile kayıtdışı işçiler (göçle birlikte Hopa’ya gelen Gürcü göçmen işçiler) şeklinde örgütlenmiştir. Bu örgütlenmenin toplumsal cinsiyet temelindeki yapısı ise, yerli ve kayıtdışı kadın işgücü şeklindedir.

3. Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada kullanılan yöntem, *nitel araştırma yöntemidir*. Nitel yöntemler, özellikle sosyal bilimler alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunun çok çeşitli nedenleri olmakla birlikte, insanların birbirleriyle olan iletişimlerdeki karmaşıklık ve anlaşmazlık bunun başlıca nedenleri olarak sayılabilir. Her insan kendine özgü bir yapıya sahiptir ve bu değişkenlik insanların yapıp ettiklerinin anlaşılmasında zorluklara yol açmaktadır. İnsan sürekli içinde bulunduğu sosyal ortamın etkisiyle değişmeye eğilimlidir. Bu nedenle, insanı sınırlı kalıplar içinde değil, esnek bir anlayışla incelemek durumundayız. Nitel araştırmalar, bu gereğin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Demir 2014: 287).

Nitel araştırmalar, gereğine uygun bir biçimde çeşitli sosyal ortamları ve grupları ya da bu ortamlarda yaşayan bireyleri inceleyerek cevaplar arar. Bu durumda nitel araştırmacılar en çok, insanların kendilerini ve ortamlarını nasıl düzenlediğiyle ve bu ortamlarda yaşayanların çevrelerini semboller, ritüeller, sosyal yapılar, sosyal roller ve benzerleriyle nasıl anlamlandırdığıyla ilgilenmektedir. Nitel teknikler, araştırmacıların başkalarını anlama ve kavramalarını paylaşmalarını ve insanların günlük hayatlarını nasıl yapılandırıp anlam verdiğini araştırmalarını sağlar. Nitel teknikleri kullanan araştırmacılar, insanların kendilerini ve başkalarını nasıl anlamlandırdığını ve nasıl öğrendiklerini inceler (Berg vd. 2015: 25). Bununla birlikte bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kapsamında *derinlemesine mülakat tekniğine* başvurulmuştur. Derinlemesine mülakat ya da görüşme tekniği, nitel araştırmada kullanılan veri toplama tekniklerinden biridir. Nitel araştırmada görüşme, temel veri toplama araçlarından biridir. İnsanların gerçekliğe ilişkin algılarına, anlamlarına, tanımlamalarına ve gerçeği inşa edişlerine vakıf olmanın iyi bir yoludur. Aynı zamanda, başkalarını anlamak için kulla-

nılan en güçlü yöntemlerdendir (Punch 2011: 165-166). Derinlemesine mülakat tekniği kapsamında *yarı yapılandırılmış görüşmeler* gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde yapılan görüşmelerde kullanılan yöntemler de (yüz yüze, telefon, bilgisayar, internet v.b.) kullanılabilir. Survey ile arasındaki en önemli fark, soruların açık uçlu sorulardan oluşması ve soruların görüşme kılavuzu takip edilerek yöneltilmesidir. Ancak her ne kadar açık uçlu olsa da, sorular bir sistematik ve yapı çerçevesinde sorulmaktadır. Görüşülenden daha detaylı bilgiler vermesi beklenir (Demir 2014: 291).

Çalışmanın evrenini, Gürcistan'dan Hopa'ya çalışmak amacıyla göç eden Gürcü işçiler oluşturmaktadır. Örneklem ise, bu işçiler içinde yer alan Gürcü kadın işçilerdir. Bununla birlikte, Hopa'da yaşayanlar da araştırmanın evreni içerisinde yer almaktadır. Gürcü kadın işçilerle birlikte çalışma hayatı içerisinde yer alan Hopalı kadın işçi ve işverenler de, örneklem grubu içerisinde yer almaktadır.

Görüşülen 16 Gürcü göçmen kadın işçiler, Hopa'da çalışma hayatının bir parçası olup, çok farklı sektörlerde yer almaktadırlar. Bu sektörlerin başında, pazarcılık, garsonluk, bulaşıkçılık, temizlikçilik ve seks işçiliği gelmektedir. Söz konusu işçiler enformel sektörde kayıtdışı bir biçimde çalışmaktadırlar. Hopa'da yaşayan 6 kadın ise, Gürcü göçmen işçilerle birlikte çalışma hayatı içerisinde yer alan, kimi zaman işveren, kimi zaman da işçi pozisyonlarında çalışanlardan oluşmaktadır.

4. Hopa Hakkında

Hopa, Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz bölümünün en kuzeydoğu uç noktasında yer almaktadır. İdari bakımdan Artvin iline bağlı olan Hopa ilçesinin sınırları, il merkezine 48 kilometre uzaklıkta bulunmaktadır. Batısı Karadeniz'le çevrili olan Hopa'nın Kuzey sınırını Gürcistan (1991'e kadar Türkiye-SSCB sınırı) devlet sınırı oluşturmaktadır (Koday 1995: 1). Hopa, Türkiye-Gürcistan sınırı olan Sarp Sınır Kapısı'na yaklaşık 25 km uzaklıkta bir sahil ilçesidir. Kuzeydoğuda Acara, Doğuda Borçka, Güneybatıda Arhavi ve Kuzeybatıda Karadeniz ile çevrilidir (Metin vd. 2013: 4).

Günümüzde Hopa, Türkiye-Gürcistan sınırı olan Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasıyla birlikte eski Sovyet coğrafyasından çok sayıda insana ev sahipliği yapmaktadır. Etnik, dinsel ve kültürel kimlikleri nedeniyle çoğul bir görünürlük arz eden ve sosyal, ekonomik ve siyasal nedenlerle göç eden bu coğrafya insanları açısından Hopa, bir çekim merkezi olarak işlev görmektedir. Çünkü Hopa, söz konusu coğrafyaya en yakın yer konumundadır, Gürcistan açısından bir sınır komşusudur, uluslararası ticaret yollarının kavşak noktasında yer almaktadır ve sınırdan kaynaklanan sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasal değişim ve dönüşüm süreçlerinin doğrudan etkilerini gösterdiği bir mekân işaret etmektedir (Özbey 2017: 337).

5. Elde Edilen Bulgular ve Değerlendirme

Alan araştırması kapsamında elde edilen bulgular, çalışmanın yöntemini oluşturan nitel araştırma yöntemi ve buna bağlı olarak derinlemesine mülakat tekniği çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu tür bir değerlendirme için, görüşülen kişilerin görüşlerine doğrudan yer verilmiş ve söz konusu görüşler, çalışmanın temel sorunsalı ekseninde yorumlanmıştır.

5.1. Çalışma Koşullarındaki Farklılaşmalar

Buradaki en temel unsur, göçmenlerin Türkiye’de yasadışı ikamet ediyor oluşları veya yasal olarak ikamet etseler bile çalışma izinlerinin olmamasıdır. Yerli işgücünün kabul etmeyeceği çalışma koşullarında: sigortasız olarak, fazla mesai ücreti olmaksızın uzun çalışma saatleriyle, yıllık ücretli izin ve benzeri sosyal haklardan yoksun çalıştırılabildiği için işgücü maliyetleri yerli işgücüne göre düşük olmakta ve tercih edilmektedir (Toksöz vd. 2012: 23).

Göçmenlerin geldikleri ve bir süre kaldıkları ülkede yaşamlarını devam ettirmeleri için gelir elde etmeleri gerekmektedir. İşgücü piyasasında yasal yollardan çalışmaları mümkün olmadığı için göçmenlerin çalışma ve yaşam koşulları yerli işçilere göre daha ağırdır. Bu koşulların göçmen işçiler açısından hafifletilmesi onların iş piyasalarına izinli girebilmeleri ile mümkün olmaktadır (Lordoğlu 2015: 43).

Karşılaştırmalı perspektiften bakıldığında, Gürcü kadın işgücü ile Hopa’daki yerli kadın işgücünün çalışma koşulları ekseninde farklılaştıkları görülmektedir. Pazarda satıcılık yapan bir Gürcü kadın içinde buldukları çalışma koşulları hakkında şunları belirtmektedir:

“Tek düşündüğüm şey, her işin kendi zorlukları var. Çocuğa da baksalar, hastaya da baksalar, pazarda da otursalar, herkes çok yoruluyor. Tek aynı nokta, para için geldikleridir. Keşke istediğim şey, düşündüm şey, burada evde oturan kadınlar gibi, bizim kadınlar da keşke ülkemiz düzelse de, gitseler, evlerinde çocuklarına baksalar. O günler gelse de, eve dönsek, ailemize” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 49).

Gürcü kadın işçilerin çalışma koşullarındaki zorluk, işgücü piyasasında yer alan farklı sektörlerin tümünün ortak özelliğini oluşturmaktadır. Bu zorluk nedeniyle oluşan beklenti ise, yerli kadınlara öykünme şeklinde cereyan etmektedir. Ekonomik nedenlerle göç eden ve göç sonrası çalışma hayatı içerisinde yer alan Gürcü kadın işçiler açısından çalışma koşullarının içerdiği zorluklar, aynı zamanda bir zorunluluk olarak da ön plana çıkmaktadır. Çalışma koşullarına ilişkin seks sektöründe çalışan bir Gürcü kadın ise şunları ifade etmektedir:

“Zor işler yapıyorlar tabi. Şimdi mesela, hep rutubet çok burada biliyorsun, o durumda oturuyorlar, sabahtan akşama kadar yıkıyorlar, çamaşır olsa, bulaşık olsa, bu kadar suda böyle. Çok acı iş, o gibi işler var. Zor işler” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 39).

Sözü edilen işçi, çalışma koşullarının ne tür dezavantajlı bir yapıya sahip olduğuna işaret etmekte ve bu koşullar altında ağır işlerde çalıştıklarını ifade etmektedir. Çalıştıkları işlerin niteliği ise, düşük statülü olmasıdır. Çalışma koşullarının içerdiği zorluklar, Gürcü göçmen işçiler kadar, Hopa'daki yerli halkı da doğrudan ilgilendirmektedir. Konuyla ilgili bir Türk kadın işveren şunları ifade etmektedir:

“Biraz ağır işlerde çalışıyorlar. Benim bir arkadaşım, lokantada çalıştı, 1 hafta sonra hasta oldu. Böbreklerinden rahatsızlandı. O kadar büyük tencere-leri indirmek, kaldırmak, 1 hafta çalıştı kadın, 1 hafta hasta oldu” (Türk, Kadın, Lise Mezunu, 42).

Gürcü kadın işgücünün çalışma koşulları, çeşitli sağlık sorunlarına neden olabilecek boyutları içeren bir yapıdadır. Ağır çalışma koşulları içerisinde yerli kadın işgücünün dayanıklılığı ise, çok kısa sürmektedir. Yerli kadın işgücünün çalışmakta zorlandığı işlerde, Gürcü kadın işçiler çalışmak zorunda olduklarını vurgulamaktadırlar. Gülay Toksöz ve Çağla Ünlütürk-Ulutaş'ın da vurguladıkları gibi, “düzensiz göçmenler hangi sektörde ve işte çalışıyor olurlarsa olsunlar Türkiye’de yasadışı ikamet ettikleri ve çalıştıkları için yerli işgücüne kıyasla daha elverişsiz koşullarda çalışmaktadırlar” (2011: 185). Çalışma koşullarının yanı sıra bir diğer farklılaşma da ücret düzeylerine göre şekillenmektedir.

5.2. Ücret Düzeylerine Göre Farklılaşmalar

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından göçmen işçilerin Türkiye'ye gelişi yalnızca bir tesadüf olarak yorumlanamaz, bu son derece anlamlı bir kesişmedir. Bu dönemde, ücretlerdeki reel artış karşısında emek maliyetlerini düşürme arayışları, düşük ücretli kaçak göçmen işgücüne talep yaratmıştır ve bu talep, kaçak göçmen işgücünün yönünü Türkiye'ye çevirmesinde ateşleyici bir işlev görmüştür. Böylece, kaçak göçmen işçiler yedek işgücü kaynağı olarak devreye sokulmuştur. Aynı dönemde artmaya başlayan kayıtdışılaşma da kaçak göçmen işçi istihdamı için uygun bir zemin hazırlamıştır (Akpınar 2010: 7-8).

Emek yoğun olan sektörler genel olarak ortalama ücret düzeyleri düşüktür. Bu sektörlerin ücretleri üzerinde baskı yaratan diğer bir unsur da yedek işgücü olarak gelen göçmenlerin kullanılmasıdır. Göçmenlerin sınır dışı edilme korkuları onların iş piyasasının olumsuz koşullarına rıza göstermelerine yol açmaktadır. Eklenmesi gereken bir diğer nokta göçmenlerin iş piyasası içinde düşük ücret almaları mutlak anlamda değil nispi olarak anlaşılmalıdır. Çalışma koşullarının kötülüğü, eğitim düzeylerinin yerli işgücüne göre yüksek olması, güvencesiz çalışmaları ve uzun süreli çalışmalarını alınan ücret düzeyini çok düşürmektedir (Lordoğlu 2015: 40).

Ücretlerin farklılaşmasının nedenleri arasında ilk olarak literatürde insan sermayesine (eğitim, deneyim vb.) yapılan yatırımlar olarak adlandırılan bireysel farklılıklar gösterilebilmektedir. İkinci olarak ise faaliyet gösterilen sektörün yapısı, piyasadaki aksaklıklar, istihdam edilen firmaların

piyasa büyüklükleri, firmaların finansal yapıları ve sektörler arası farklılıklardan bahsedilebilmektedir. Söz konusu etkenlerin yanı sıra özellikle son yıllarda küresel çapta etkisini gösteren lüks tüketimi, firmaların işleyişinde ve hatta ücret politikalarının belirlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Onuk 2017: 704).

Gürcü kadın işgücü ile yerli kadın işgücü arasındaki temel sosyolojik farklılaşmalardan bir diğeri de, ücret düzeyleridir. Gürcü kadın işçilerin Hopa'daki çalışma hayatında hangi düzeyde ücret aldıkları, kendi ülkelerindeki ücretlerle karşılaştırıldığında belirgin hale gelecektir. Konuyla ilgili olarak Gürcü kadın işçilerin ifadeleri şu şekildedir:

“Çok yetmese de burada kazandığım para, orada yetiyor bize. Ama orada kalsam, bu parayı da alamam. Bunun yarısını alırım, o da hiç yetmez. İnsan ne kadar kazanırsa kazansın yetmiyor ama yine de Allah'a şükür geçiniyoruz” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 70).

“Oradayken birçok şeyi alamıyorduk. Doğru düzgün yemek alamıyorduk, giysi alamıyorduk. Buradaki çalıştığım parayla çok çok yetmese de orada geçiniyoruz. Allah'a şükür, orada otursak aç olurduk belki de” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 50).

“Gürcistan'la karşılaştırırsam, buradaki yaptığım işi ben orada yapsam, bana 20 Lari zor verirler. Artı ben bir de köyde oturuyorum, şehir biraz benden uzak. Her gün yol parası vereceğim, yemek parası vereceğim, aldığım 20 Lari elimde bile kalmaz. Eve boşta giderim” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 43).

Söz konusu kadın işçilerin ifadelerinden hareketle, Gürcü kadın işçilerin Hopa'da elde ettikleri ücretlerin, kendi ülkelerindeki ücretlere göre oldukça yüksek bir düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Gürcistan'da elde ettikleri ücretlerin oldukça düşük düzeyde olması ve bu ücretlerle de zaruri ihtiyaçlarını dahi karşılayamayacak durumda olması, Hopa'ya çalışmak amacıyla göçü kaçınılmaz hale getirmiştir. Hopa'da kimi zaman 1 ayda, kimi zaman 1 haftada, kimi zaman 1 günde, kimi zaman da 1 gecede elde ettikleri ücretler, Gürcistan'da aylar, hatta yıllar süren çalışmayla kazanılabilecek düzeydedir. Bu nedenle Türkiye ile Gürcistan işgücü piyasaları arasındaki ücret farklılıkları, göç süreci doğrudan etkilemiştir.

Ücret düzeyindeki farklılaşmalar, Türkiye ile Gürcistan ekonomilerindeki karşılaştırmanın yanı sıra, Gürcü kadın işçilerin Hopa'daki yerli kadın işçilerle karşılaştırıldığında da açığa çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Gürcü kadın işçiler, her ne kadar kendi ülkelerine göre Hopa'da yüksek ücretler elde etseler de, Hopa'daki çalışma hayatının diğer aktörleri olan yerli kadın işgücüne göre daha düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Söz konusu karşılaştırmayı, Gürcü kadın işçilerin bakış açıları üzerinden anlamak mümkündür:

“Gürcüler burada mecbur olduğu için, daha az paraya çalıştırıyorlar. Bir de mesela biz Gürcülerde, genlerimizde var herhalde çok çalışmak, hani bir iş

aldırsa, onu tamamen yaparlar. Buradaki Türkler mesela, o kadar çok çalışmazlar. Yapsalar da daha çok para isterler. Bence tek sebebi Gürcüler daha az para istedikleri için, ondan daha çok Gürcüleri tercih ediyorlar” (Gürcü, Kadın, Lise Mezunu, 48).

“Benim için, ben zannetmiyorum ki bir tane Türk kadın, bir ev temizliğine 50 liraya gitsin. Hani erkekler için de aynı şey geçerli. Para için az miktarda veriyorlar. Türk erkek, hiç parası olmasa bile, burada durmaz bence” (Gürcü, Kadın, Lise Mezunu, 27).

“Türkler bizim kadar çalışmıyorlar, çok temizlemiyorlar ama daha çok para alıyorlar. Bence o yüzden Gürcüleri tercih ediyorlar. Gürcüler daha az para alıyorlar” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 50).

Gürcü kadın işler, Hopa’daki işgücü piyasasındaki Türk kadın işgücü karşısında daha düşük statülü işlerde, düşük ücretlerle çalıştırılmaktadırlar. Yerli kadın işçiler karşısında Gürcü kadın işçiler daha çok çalışıp, daha az para aldıkları için, işverenler tarafından tercih edilen öncelikli grubu oluşturmaktadırlar. Bu anlamda Gürcü kadın işgücü, Hopa’daki çalışma hayatının birincil düzeyde ucuz işgücü kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Söz konusu durumu, bir Türk kadın şu şekilde aktarmaktadır:

“Çünkü Gürcüler daha az paraya çalışıyorlar. Bir Türk köyünde Türk işçiye 80 veriliyorsa Gürcü bir işçiye 60 veriliyor. Birinci sebep bu. İkinci sebep olarak eskiden imece vardı artık yok herkes kendi çayını bitirme derdinde olduğu için işçilere ihtiyaç duyuluyor bu yüzden en uyguna Gürcü işçileri çalıştırıyorlar” (Türk, Kadın, Üniversite Mezunu, 38).

Ucuz işgücü olarak çalıştırılan Gürcü işçiler, çalışma hayatında hâkim olan geleneksel yaklaşımı da ortadan kaldırmıştır. Bir diğer ifadeyle, gelenek çalışma ahlakı olarak ön plana çıkan imece usulü çalışma, yerini kayıtdışı işgücüne bırakmıştır. Dolayısıyla, göç sonrası çalışma hayatı, yerli kadın işgücü karşısında kayıtdışı göçmen kadın işgücünün ikamesine neden olmuştur. Ücretler temelinde ortaya çıkan farklılaşmalar, Gürcü göçmen işçilerin sahip oldukları vasıflarında da görülmektedir.

5.3. Vasıflarına Göre Farklılaşmalar

Türkiye’de yaşayan ve çalışma ve oturma izinleri olmayan yabancılar, iyi eğitim ve niteliklere sahip olmalarına karşın, kültürel sermayelerini Türkiye’de değerlendiremeyen göçmenlerden oluşmaktadır. SSCB’nin yıkılmasının ardından içine düştükleri kötü hukuksal ve toplumsal konumları ve mesleki diploma ve deneyimlerinin Türk iş piyasasında yeterince talep görmemesi, bu göçmenlerin yalnızca ikincil, düşük düzeyli işlerde çalışabilmelerinin ana nedenleridir (Pusch 2010: 82-83). Uluslararası rekabet alanında güçlü olabilmek için yürütülen göç politikasında yüksek vasıflı göçmenler çekici bir hedef kitledir; ancak bu kişiler göç ettikleri ülkelerde çoğu zaman olumsuz sosyal koşullar altında yaşamakta ve mesleki kariyerlerini sürdürme çabası içindeyken büyük engellerle karşılaşmaktadır (Nohl

vd. 2011: 11). Bu bağlamda, yerli ve kayıtdışı kadın işgücünün bir başka sosyolojik farklılaşmasını sahip olunan vasıflar oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, sahip olunan vasıflar, işgücünün nitelik açısından birbirinden nasıl farklılaştığına işaret etmektedir. Sözü edilen farklılaşmayı, Hopa'daki kadın esnafların deneyimleri üzerinden anlamak mümkündür:

“Bizimkiler işi kaytarıyor. Bizimkiler kaytarıyor. Sallabaşı al maaşı, her zamanki sistem gibi. Güneşin batmasını bekliyor. Onlar çok sabah erkenden işe başlarlar. Akşam 8 saati dolduğu zaman bırakırlar. Ama işe girerken kuralcıdırlar. Derler ki biz, inşaatsa, bu taşı dizeceksem, bu taşı dizmeyi prensip edinir. Sivacıysam, ben bu sıvayı yaparım der. Bundan anlıyorum, diyor. Yani onu yapar. Tabi ki insancıl davranışları da var. Ek olarak bıraktı da senle çok, ikili ilişkileri çok iyi oldu arkadaş olarak. Tabi ki yardımlaşmayı da biliyor. Onu da biliyor yani. Mesela diyelim ki, burada bir arkadaş geldi, dükkânının sıvasını falan yaptırdı. Selamlaştık, Türkçe de çok iyi biliyor. Ben bir kere çay ısmarladım, o da bana çay ısmarladı. Merhabalaştım hani burada. Sohbet ettik. Burada çalışıyor. Diyor ki işte, bizim buradaki tozumuz sizi rahatsız etti, diyor. Toparlamaya çalışıyor” (Türk, Kadın, Lise Mezunu, 49).

“Bir kere orada herkes üniversite mezunu. Kültür anlamında diyelim, burada hayat kadını dediğimiz kadınların birçoğu, ya doktor, ya hemşire ya da öğretmen. Sanatsal anlamda da inanılmaz öndeler. En azından Hopa diye düşünelim veya ülke olarak, birçoğu ya balerin, balerinler, çünkü buraya gelip de balerin kursu veren, Türk biriyle evlenip balerin kursu veren kadın, ben tanıyorum diyebilirim. Ama onlar için onlar normal şeyler ama nasıl diyeyim sana, yabancıya her zaman bir rağbet vardır, hangi, nerede olursan ol. Hopa'ya, atıyorum İstanbul'dan bir kuaför gelse, herkes çok iyi biri gelmiş diye nasıl uçursa, yabancı biri yapsa, ben yapsam sambayla aerobik, kimse bana gelmez ama o yabancı yaptığı için ona giderler. O yüzden o tarz şeyleri çok. Orada doktor parası atıyorum sana, 1 doktor, görevini yapsa eğer, doktorluk yapsa orada, alacağı para o kadar komik ki, 20 dolar gibi bir para ama burada bir gecesi 150 dolar. Niçin çalışmasın?” (Türk, Kadın, Lise Mezunu, 34).

Hopa'daki esnafların deneyimlerinden hareketle, yerli kadın işgücüsüyle karşılaştırıldığında, Gürcü kadın işçilerin yüksek eğitim düzeyine sahip, işbölümü ve uzmanlaşmada oldukça gelişmiş, ev sahibi toplumun dilini çok iyi bir şekilde konuşabilen, bu anlamda yüksek kültüre sahip, seçkin mesleki kimlikleri olan insanlardan oluştuğu görülmektedir. Yüksek vasıflara sahip olan söz konusu göçmenler, bu vasıflarına uygun istihdam alanlarının Gürcistan'da olmaması, yani işsizliğin, yoksulluğun ve geçimsizliğin kendi ülkelerinde hâkim olması nedeniyle Hopa'ya çalışmak amacıyla göç etmektedirler. Söz konusu nedenlerden dolayı, yüksek vasıflı göçmenler, vasıfsız, düşük statülü, ağır çalışma koşulları bulunan ve düşük ücretli işlerde çalışmaktadırlar. Ünlütürk-Ulutaş ve Kalfa'ya göre, “bu işler düşük statüsü ve ağır çalışma koşulları nedeniyle yerli işgücü tarafından cazip bulunmazken, göçmen işgücünün düşük ücretle, tüm koşullara boyun eğerek yirmi dört saat hizmet vermeyi kabul etmesi, göçmen işgücü talebini artırmıştır”

(2009: 18). Bu anlamda, göçmenler, sadece yasadışı, kaçak, kayıtdışı ve düzensiz olarak değil, ama aynı zamanda vasıflı ya da vasıfsız olarak da tanımlanmaktadır. Sahip oldukları vasıflarının yanı sıra göçmenler, işgücü piyasasında yer aldıkları iş kolları açısından da farklılaşmaktadır.

5.4. İş Kolları Açısından Farklılaşmalar

Çalışma amaçlı göç eden kadınlar becerilerine, göç alan ülkedeki ikamet sürelerine ve yasal konumlarına bağlı olarak farklı kategorilere ayrılabilirler. Vasıf yelpazesinin en altındaki kadınlar tarımda meyve sebze toplar, imalar sanayinde konfeksiyon imal eder, et ve tavuk ürünlerini hazırlar, ev ve hastanede bakım işlerini üstlenir, otel ve lokantaları temizlerler. Ev hizmetlerinde çocuk büyütme, yaşlı bakmak, temizlik yapmak gibi işleri yerine getirirler. Bu işlerde yasal veya enformel olarak çalışabilirler (Toksöz 2011: 193). Bu bağlamda, yerli ve kayıtdışı kadın işgücü arasındaki temel sosyolojik farklılaşmalardan bir diğeri de, çalışma hayatındaki farklı iş kollarıdır. İş kollarındaki farklılaşma, genelde Gürcü göçmen işçiler için, özelden de Gürcü göçmen kadın işçiler için benzer özellikler taşımaktadır. Gürcü göçmen kadın işçilerin hangi iş kollarında çalıştırıldıkları, söz konusu işçilerin kendi yaklaşımlarında belirgin bir şekilde görülmektedir:

“Buradaki Türklerin devamlı ve çalışabilecekleri işler olduğunu düşünüyorum. Biz de ise daha çok bedensel olarak çalıştıkları için farklı farklı günlük işler seçiyorlar. Kadınlar, temizliklere gidiyorlar, lokanta ve otellerde çalışıyorlar. Hopa’da genelde bu tarz işler var” (Gürcü, Kadın, Üniv. Mezunu, 50).

“Burada herkes bedensel işlerde çalıştığı için daha fazla iş buluyorlar. Yoksa buradakilerin farklı farklı işleri yok bence. Yani devamlı çalışabilecekleri işleri var. Bizimkilerin daha farklı yönde işleri var” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 50).

“Biz Gürcüler daha çok zor olanı seçiyoruz, zor olanı da parasını daha çok. Atıyorum boya, atıyorum merdiven silmek gibi. Biz para için yaptığımız için daha çok zor iş seçiyoruz” (Gürcü, Kadın, Üniversite Mezunu, 49).

Gürcü göçmen kadın işçiler, genellikle işgücü piyasasında çalıştıkları iş kolları, bedensel işler gerektiren, günlük ve ağır çalışma şartlarını içeren iş kollarında yer almaktadırlar. Söz konusu kadın işçilerin Hopa’daki çalıştıkları iş kollarının başında, pazarda satıcılık, lokantalarda bulaşıkçılık, ev ve otellerde temizlik işçiliği, evde bakım hizmetleri, seks işçiliği gibi işler gelmektedir. Toksöz’e göre, “göçmenlerin çalışabilecekleri alanların başından belirlenmiş olması, iş bulma ve işte ilerlemede güçlüklerle karşılaşmaları sonucu çok sayıda yüksek vasıflı insan bedensel işler yapmak zorunda kalmaktadır” (2006: 67).

Sonuç

Yerli ve kayıtdışı kadın işgücünün karşılaştırmalı bir şekilde analiz edildiği bu çalışmada ortaya çıkan sosyolojik farklılaşmaları dört ana tema eksenin-

de toparlamak mümkündür. Bu farklılaşmalar, çalışma koşullarına, elde edilen ücret düzeylerine, vasıflarına ve iş kollarına göre değişmektedir.

Birincisi; yerli kadın işçiler karşısında Gürcü göçmen kadın işçiler, daha ağır çalışma koşulları içerisinde çalışmaktadırlar. Dahası, çalıştıkları işler, düşük statülü işlerden oluşmaktadır. Bu koşullar altında söz konusu işçiler, çeşitli hastalıklarla karşı karşıya kalabilmektedirler.

İkincisi; ağır çalışma koşullarında çalışma konusunda kayıtdışı çalışan Gürcü göçmen kadın işçilerin, yerli kadın işgücü karşısında daha dayanıklı ve oldukça çalışkan oldukları görülmektedir. Bunun temel sebebi ise, söz konusu işçilerin çalıştıkları işlerin taşıdığı zorluğa yerli kadın işçilerin fiziksel açıdan dayanamaması ve aynı zamanda yerli olmanın getirdiği avantajlarla birlikte bu çalışma alanının dezavantajlı konumda olan Gürcü kadın işçilere bırakılmasıdır.

Üçüncüsü; kayıtdışı çalışan Gürcü göçmen kadın işçiler, kendi ülkeleriyle karşılaştırıldığında oldukça yüksek ücretler elde etmektedirler. Ancak yerli kadın işgücü karşısında elde ettikleri ücretler oldukça düşük düzeydedir. Daha az para alıp, daha çok çalış(tırıl)ma durumu, söz konusu işçilerdeki hâkim bakış açısını oluşturmaktadır.

Dördüncüsü; yerli kadın işgücü ile karşılaştırıldığında, Gürcü göçmen kadın işçilerin yüksek vasıflı, yani, büyük çoğunluğunun üniversite mezunu, yüksek kültüre sahip, işbölümü ve uzmanlaşmada daha nitelikli, ev sahibi toplumun dilini çok iyi bir şekilde konuşabilen, seçkin mesleki kimliğe sahip oldukları sonucu elde edilmiştir. Bu sonuç, yüksek vasıflı göçmenlerin çalışma hayatında genellikle üst tabakada yer alacağı tezinin aksine, yüksek vasıflı göçmenlerin vasıfsız işlerde çalışmak zorunda olduğu bir göç deneyimini göstermektedir. Bunun temel nedeni ise, yüksek vasıflı göçmenlerin Gürcistan'daki kötü ekonomik koşullar nedeniyle düşük ücretlerle çalışmak zorunda olmaları, Hopa'daki işgücü piyasasında söz konusu işçilerin ucuz işgücü kaynağı olarak görülmesi ve söz konusu işçilerle ilgili mesleki kimliklerini tanıyacak yasal bir düzenlemenin olmamasıdır.

Beşincisi; kayıtdışı çalışan Gürcü göçmen kadın işçiler, işgücü piyasasında farklı iş kollarında çalışmaktadırlar. Bunların başında, pazarda satıcılık, lokantalarda bulaşıkçılık, ev ve otellerde temizlik işçiliği, evde bakım hizmetleri ve seks işçiliği gibi işler gelmektedir. Yerli kadın işçilerin büyük çoğunluğu ise, Gürcü göçmen kadın işçilerin çalıştıkları işlerde çalış(a)mamaktadırlar.

Ulusötesi göçle birlikte kadın göçmen işçiler işgücü piyasası içerisine dahil olmakta ve bu piyasanın temel aktörü konumunda yer alan yerli işgücü ile karşılaşmaktadırlar. Yerli işgücü ile karşılaşan kadın göçmen işçiler, işgücü piyasası tabakalaşması içinde ağırlıklı olarak alt tabakada yer almaktadırlar. Alt tabakada yer almanın bir sonucu olarak kadın göçmen işçiler, düşük statülü işlerde düşük ücretlerle çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu tür işler, genellikle yerli kadın işçilerin çalışmak istemediği işler olup, ağır çalışma koşulları bulunan, fiziksel açıdan dayanılması oldukça güç olan,

vasıfsız, çok çalışılan ama az kazanılan, içerdiği iş kolları dikkate alındığında sektörel çeşitliliği yüksek olan işlerdir. Hopa'daki işgücü piyasası da bu tür işler açısından bir maden konumundadır.

Hopa'da çalışma hayatının çok önemli bir parçasını oluşturan Gürcü göçmen işçiler ve daha özelden de Gürcü göçmen kadın işçiler, işgücü piyasasının örgütlenmesinde sosyolojik açıdan merkezi bir yer tutmaktadırlar. Çünkü söz konusu işçiler, etnik ve toplumsal cinsiyet kimlikleri ekseninde Hopa'nın toplumsal yapısını dönüştürmüş, işçi-işveren ilişkileri ekseninde ve ucuz işgücü kaynağının oluşması temelinde Hopa'nın kapitalistleşmesine yol açmış ve daha genel olarak Türkiye'de kayıtdışı/kaçak/düzensiz istihdam örüntülerinin daha geniş ölçekli hale gelmesinin önünü açmıştır.

KAYNAKLAR

- ADIGÜZEL Yusuf (2016). *Göç Sosyolojisi*, İstanbul: Nobel Akademi Yayınları.
- AKPINAR Taner (2010). "Türkiye'ye yönelik kaçak işgücü göçü", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 65(3): 1-22.
- ATASÜ-TOPÇUOĞLU Reyhan (2012). "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, (der. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin-Öner), İstanbul: İletişim Yayınları.
- BARTRAM David - POROS Maritsa V. - MONFORTE Pierre (2017). *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*, (tr. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Ankara: Hece Yayınları.
- BERG Bruce L. - LUNE Howard (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (tr. ve çev. edt. Hasan Aydın), Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- CASTLES Stephan - MILLER Mark J. (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, (tr. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- CİĞERCİ Nihan (2012). "Bursa-Kırcaali Hattı: 1989'da Gelen Bulgaristan Göçmenleri Örneği", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, (der. S. Gülfer Ihlamur-Öner ve N. Aslı Şirin-Öner), İstanbul: İletişim Yayınları.
- ÇELİK Kezban - YÜCE-TAR Yasemin (2016). "Samsun'da Evlere Temizliğe Giden Roman Kadınlar: Enformel Sektörde Çalışmanın Yükü Nelerden Hafif?", *Çalışma ve Toplum*, 1(48): 59-86.
- DEMİR Oğuzhan Ömer (2014). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, (edt. Kaan Böke), İstanbul: Alfa Yayınları.
- DEMİRDİZEN Derya (2013). "Türkiye'de Ev Hizmetlerinde Çalışan Göçmen Kadınlar: Yeni Düzenlemelerle Yarı Köle Emegine Doğru mu?", *Çalışma ve Toplum*, Sayı:3, ss. 325-346.
- ERDER Sema (2011). "Zor Ziyaret: Nataşa mı? Döviz Getiren Bavul mu? Eski Doğu Bloku Ülkelerinden Gelen Kadınların Emek Piyasasına Girişi", *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*,

- Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'a Armağan, Der. Serpil Sancar, Cilt:I, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- GÜLDİKEN Nevzat (2015). *Çalışma Sosyolojisi*, İstanbul: Nobel Akademi Yayınları.
- İÇDUYGU Ahmet, (2004), *Türkiye'de Kaçak Göç*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.
- İNSAN KAYNAĞINI GELİŞTİRME VAKFI (2015). *Türkiye'de Göçmen Olmak: Göçmen İşçiler Araştırması*, (yay. haz. S. E.Tuba Dünder ve Elif Özer), İstanbul.
- KODAY Zeki (1995). "Hopa İlçesinin Coğrafyası", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- LORDOĞLU Kuvvet (2015). "Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar", *Çalışma ve Toplum*, 1(44): 29-44.
- METİN Osman - KOYUNCU Öznur (2013). "Sarp Sınır Kapısının Hopa'da Yaşayan Ailelere Etkileri", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, VX(1): 1-29.
- NEUMAN W. Lawrance (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar I-II*, (tr. Sedef Özge), İstanbul: Yayınodası Yayınları.
- NOHL Arnd-Michael - SCHITTENHELM Karin - SCHMIDTKE Oliver - WEIB Anja (2011). "Önsöz: Göç, Kültürel Sermaye ve İşgücü Piyasasına Statü Geçişleri", *Göç ve Kültürel Sermaye: Türkiye, Almanya, Kanada ve Büyük Britanya'da Yüksek Vasıflı Göçmenler*, (tr. Türkis Noyan), İstanbul: Kitapyayınevi Yayınları.
- ONUK Parla (2017). "Ücret Eşitsizliği ve Ücretin Sosyoekonomik Belirleyenleri", *Çalışma ve Toplum*, 2(53): 703-720.
- ÖZBEY Kerem (2017). "Uluslararası Göçte Etnisite ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı İşbölümü: Hopa Örneği", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(49): 334-347.
- ÖZER Merve Menekşe (2017). "Ataerkil Kapitalist Çalışma Yaşamından Kadın Tanıklıkları", *Çalışma ve Toplum*, 3(54): 1397-1424.
- PUNCH Keith F., (2011), *Sosyal Araştırmalara Giriş: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, (tr. Dursun Bayrak, H. Bader Arslan ve Zeynep Akyüz), Ankara: Siyasal Kitabevi Yayınları.
- PUSCH Barbara (2010). "İstenen ve İstenmeyen Konuklar: Türkiye'deki Yabancıların İş Hukuku Karşısındaki Durumu", *Türkiye'ye Uluslararası Göç: Toplumsal Koşullar - Bireysel Yaşamlar*, (tr. Mutlu Çomak-Özbatır), İstanbul: Kitapyayınevi Yayınları.
- TOKSÖZ Gülay (2006). *Uluslararası Emek Göçü*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- TOKSÖZ Gülay (2011). *Kalkınmada Kadın Emeği*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- TOKSÖZ Gülay - ÜNLÜTÜRK-ULUTAŞ Çağla (2011). "Göç Kadınlaşıyor mu? Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göçe İlişkin Yazına Toplumsal Cinsiyet ve Etnisite Temelinde Bakış", *Birkaç Arpa Boyu: 21. Yüzyıla Girerken Türkiye'de Feminist Çalışmalar*, Prof. Dr. Nermin Abadan-Unat'a Armağan, Der. Serpil Sancar, Cilt:I, İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

- TOKSÖZ Gülay - ERDOĞDU Seyhan - KAŞKA Selmin (2012). "Türkiye'ye Düzensiz Emek Göçü ve Göçmenlerin İşgücü Piyasasındaki Durumları", *Uluslararası Göç Örgütü Türkiye Ofisi*, İstanbul: IOM.
- ÜNLÜTÜRK-ULUTAŞ Çağla - KALFA Aslı (2009). "Göçün kadınlaşması ve göçmen kadınların örgütlenme deneyimleri", *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 1(2): 12-28.